KOŚCIÓŁ I PRAWO 5(18) 2016, nr 1, s. 9-31
http://dx.doi.org/10.18290/kip.2016.5.1-2

Marcin Kołodziej

URZĄD WIKARIUSZA PARAFIALNEGO. WSPÓŁPRACA I AUTONOMIA W POSŁUGIWANIU DUSZPASTERSKIM

WSTĘP

W dekrecie o pasterskich zadaniach biskupów *Christus Dominus*[1] Sobór Watykański II naucza, że biskupi powinni w taki sposób sprawować zlecone im zadania pasterskie, aby „dobro trzody Pańskiej było zawsze najwyższą zasadą" (CD 25). W celu właściwego zadośćuczynienia tym wskazaniom w posłudze duszpasterskiej posiłkują się oni innymi kapłanami. Dlatego też wszyscy kapłani posługujący w Kościele partykularnym, czy to diecezjalni, czy zakonni, z racji uczestnictwa wraz z biskupem w jednym kapłaństwie Chrystusa, „stanowią grono skrzętnych współpracowników biskupiego stanu" (CD 28).

Posługa duszpasterska realizowana pod władzą biskupa diecezjalnego – materializuje się przede wszystkim w parafiach, które tworzone na sposób stały – zgodnie z wolą prawodawcy wyrażoną w Kodeksie Prawa Kano-

KS. DR MARCIN KOŁODZIEJ – Wydział Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie;, adres do korespondencji: al. Brücknera 20-22, 51-411 Wrocław; e-mail: marcin.k81@wp.pl

[1] Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, Decretum de pastorali episcoporum munere in Ecclesia *Christus Dominus* (28.10.1965), AAS 58 (1966), s. 673-696; tekst polski w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekrety, deklaracje*, Pallottinum, Poznań 2012, s. 236-258 [dalej cyt.: CD].

nicznego[2] – są podstawowymi cząstkami Kościołów partykularnych, gdzie pasterską pieczę sprawują proboszczowie jako właściwi pasterze tych jednostek (por. kan. 515 § 1) [Góralski 2013, 78]. Każdy proboszcz jest pasterzem własnym (*pastor proprius*) powierzonej mu cząstki diecezji, co oznacza, że jego misja nie jest ani doraźna, ani przypadkowa, ani delegowana. Natomiast został on w sposób zamierzony powołany, aby ją wypełnić na podstawie uczestnictwa wraz z biskupem diecezjalnym w kapłaństwie Chrystusa i powierzonego sobie urzędu [Adamczyk 2014, 9].

Kapłanami podejmującymi posługę duszpasterską w diecezji są nie tylko proboszczowie, ale także wikariusze parafialni. O nich Sobór stanowi: „jako współpracownicy proboszcza, wkładają codziennie wybitną i czynną współpracę w posługę duszpasterską, pełniąc ją pod władzą proboszcza" (CD 30,3) [Kantor 2011, 21]. Zaś proboszcz – jak zaznacza Kongregacja ds. Biskupów w dyrektorium *Apostolorum successores* – z ich pomocą uobecnia w konkretnej wspólnocie wiernych wielowymiarową posługę biskupa: nauczyciela, kapłana i pasterza[3].

Wobec powyższych uwag wskazane jest, aby przeanalizować rolę wikariusza parafialnego pod kątem jego posługi duszpasterskiej oraz przedstawić, na ile wypełnianie przez niego powierzonego mu urzędu zdeterminowane jest decyzjami biskupa diecezjalnego i proboszcza, a na ile może on być autonomiczny w swoich działaniach.

1. POJĘCIE I GENEZA URZĘDU WIKARIUSZA PARAFIALNEGO

Słowo „wikariusz" pochodzi z języka łacińskiego i oznacza zastępcę. Jest to termin o tyle ogólny, że może rodzić nieścisłości interpretacyjne. W prawie kościelnym można spotkać się również z wikariuszem generalnym (por. kan. 475 § 1) czy rejonowym (por. kan. 553 § 1). Dlatego w niniejszym opracowaniu należy dołączyć do niego przymiotnik „parafialny", aby od początku jasno wskazać, że analiza odnosi się do wikariusza związanego

[2] *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; tekst polski w: *Kodeks Prawa Kanonicznego*, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Pallottinum, Poznań 1984 [dalej cyt.: KPK/83].

[3] Congregazione per i Vescovi, Direttorio per il ministero pastorale dei vescovi *Apostolorum successores* (22.04.2004), Libreria Editrice Vaticana, Citta del Vaticano 2004; tekst polski w: *Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł*, red. i oprac. W. Kacprzyk, M. Sitarz, Wydawnictwo KUL, Lublin 2006, 517-711, nr 213 [Góralski 2013, 77-78].

z parafią, który albo zastępuje proboszcza, albo go wspomaga [Sztafrowski 1991, 55].

Genezę wikariusza parafialnego należy upatrywać w rosnącej liczbie parafii i proboszczów. Jak zauważa W. Góralski, pierwotnie zasadą było, żeby dla jednej parafii wyświęcać i ustanawiać tylko jednego kapłana. Od XII w. upowszechniła się praktyka udzielania tak zwanych święceń absolutnych. Polegała na tym, że wraz z udzieleniem święceń nie przydzielano już konkretnemu ordynowanemu określonego kościoła. Odtąd można mówić o kształtowaniu się instytucji kapłanów-pomocników [Góralski 2013, 80].

Pozycja prawna kapłanów-pomocników cechowała się tymczasowością. Po pierwsze ich los był całkowicie zależny od proboszczów. To im bowiem prawo dawało przywilej mianowania kapłanów-pomocników w parafii. Mogli być przez proboszczów dowolnie dobierani, zatrudniani i zwalniani. Umowy, które z nimi zawierali proboszczowie były często na krótki czas. Ponadto uposażenie takich kapłanów zazwyczaj było bardzo skromne. Kapłani-pomocnicy mieli być z natury rzeczy powoływani do wypełniania czynności duszpasterskich, jednak zakres ich funkcji oraz praw wynikał z autoryzacji udzielonej przez proboszczów [Góralski 2013, 81].

Na początku funkcjonowania prototypów urzędu wikariusza parafialnego, obok proboszcza, w duszpasterstwie byli obecni pomocnicy parafialni (*adiutores paroeciales*) i wikariusze parafialni (*vicarii paoreciales*). Pierwszą grupę stanowili kapłani-pomocnicy parafialni, którzy wspierali proboszczów w wykonywaniu ich posługi duszpasterskiej. Drugą zaś grupą byli wikariusze parafialni, nazywani także wiceplebanami lub koadiutorami. Oni spełniali czynności duszpasterskie w parafiach, w których proboszczowie mieli przeszkodę w wypełnianiu swoich obowiązków lub w parafiach, które wakowały [Góralski 2013, 79-80].

Praktyka powoływania do posługi w parafii innych kapłanów została uporządkowana na Soborze Trydenckim (1545-1563). Polecono wówczas biskupom diecezjalnym, aby wszystkich rządców kościołów parafialnych lub chrzcielnych skłaniali do dobierania sobie tylu kapłanów, ilu rzeczywiście potrzeba do właściwego wykonywania posługi duszpasterskiej. Wówczas regułą było, że prawo ustanawiania wikariuszy przynależało proboszczom. Podkreślali to między innymi Innocenty XIII w konstytucji *Apostolici ministerii* z 1723 r. i Benedykt XIII w konstytucji *In supremo* z 1724 r. Jednak – należy przy tym zauważyć – od końca XVIII w. istniał w niektórych krajch, takich jak: Francja, Hiszpania, Niemcy, Belgia, Holandia,

Stany Zjednoczone, Australia, zwyczaj mianowania wikariuszy jedynie przez biskupa [Góralski 2013, 81-82; Sztafrowski 1985, 221; Sztafrowski 1991, 61].

Powaga urzędu wikariusza parafialnego została podkreślona w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1917 r.[4], w którym został zamieszczony nawet osobny rozdział na ten temat, obejmujący obszerny materiał prawny. Zabrakło w nim jednak definicji wikariusza parafialnego. Tę w swoim komentarzu zaproponował dopiero L. Bender. Według niego wikariuszami parafialnymi są kapłani, którzy na mocy zadania (*muneris*) ustanowionego na stałe w jakiś sposób zastępują proboszcza w wykonywaniu duszpasterstwa w parafii [Bender 1959, 207]. Owo określenie „w jakiś sposób" Kodeks pio-benedyktyński oddał wówczas przez pięć rodzajów wikariuszy: aktualny (*vicarius actualis vel curatus vel perpetuus*, kan. 471), zarządca (*vicarius oeconomus*, kan. 472-473), zastępca (*vicarius substitutus*, kan. 474), pomocnik (*vicarius adiutor*, kan. 475), współpracownik (*vicarius cooperator*, kan. 476) [Kantor 2011, 13; Góralski 2013, 83].

Odnośnie zaś do procedur mianowania wikariuszów parafialnych, prawo z 1917 r. wzmocniło rolę biskupa diecezjalnego. Inicjatywa ustanowienia w parafii wikariusza nie należała już do proboszcza, ale do biskupa diecezjalnego. Prawodawca w KPK/17 w tym względzie stanął jednak pośrodku prawa trydenckiego a praktyką zapoczątkowaną z końcem XVIII w. i przewidział konieczność wysłuchania proboszcza przed ustanowieniem wikariusza parafialnego (por. kan. 476 § 3) [Adamczyk 2014, 12; Kantor 2011, 13; Sztafrowski 1991, 61].

2. POSŁUGA DUSZPASTERSKA WIKARIUSZA PARAFIALNEGO WEDŁUG *VATICANUM II*

Bezpośrednio na temat posługi duszpasterskiej wikariusza parafialnego stanowi dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele *Christus Dominus*. Zgodnie z nim, „wikariusze parafialni, jako współpracownicy proboszcza świadczą codziennie znaczącą i czynną pomoc w posłudze pasterskiej wypełnianej pod władzą proboszcza. Dlatego też pomiędzy proboszczem i jego wikariuszami winno mieć miejsce bratnie współistnienie i win-

[4] *Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus* (27.05.1917), AAS 9 (1917), pars II, s. 1-593 [dalej cyt.: KPK/17].

na zawsze kwitnąć wzajemna miłość oraz poważanie. Niech się też wspierają nawzajem radą, pomocą i przykładem, roztaczając opiekę nad parafią w zgodności dążeń i zespoleniu wysiłków" (CD 30,3) [Kantor 2011, 21].

Te wskazania nie mają charakteru uchwały czy zarządzenia, jednak kreślą ogólne zasady traktujące o naturze ich posługi oraz zakresie, w jakim są w niej zależni od proboszcza. Wyraźnie widać, że została tutaj dowartościowana rola wikariusza parafialnego. Sprawuje on wprawdzie swoje zadanie pod władzą proboszcza, ale jest jednocześnie jego współpracownikiem. I jako ten współpracownik wykonuje posługę pasterską, w którą wkłada znaczącą i czynną pomoc [Góralski 2013, 78]. Wikariusze parafialni – co zauważył E. Sztafrowski – zostali ukazani „jako ci, którzy mogą i powinni w sposób odpowiedzialny włączyć się w życie parafialne i dawać własny dojrzały wkład" [Sztafrowski 1991, 63]. Stąd też nie ma już tu mowy o ojcowskim podejściu proboszcza do wikariusza, co było charakterystyczne dla KPK/17 (por. 476 § 7) i zakładało paternalizm, ale sugeruje się, że pomiędzy proboszczem a wikariuszami ma istnieć bratnie współistnienie, które wyrażać się będzie nie tylko w miłości i poważaniu, lecz także we wzajemnym wspieraniu się radą i pomocą [Góralski 2013, 95-96; Kantor 2011, 22; Szczepański 2013, 135; Sztafrowski 1991, 63].

Jednocześnie nie można mieć przekonania, że dekret *Christus Dominus* proponuje ograniczenie kompetencji proboszcza na rzecz wikariusza. Dowartościowując w tym miejscu posługę wikariusza parafialnego postulował wcześniej konieczność podniesienia wymagań wobec tych, którym poleci się wykonywanie pasterskiego zadania w parafii. Biskupi mają bowiem troszczyć się o duchowy, intelektualny i materialny stan kapłanów posyłanych do posługi duszpasterskiej, aby byli oni zdolni do świętego i pobożnego życia „oraz wiernie i owocnie wypełniać swoją posługę" (CD 16). Można było zatem dać wikariuszom parafialnym większy kredyt zaufania, gdyż należy domniemywać, że aktualnie charakteryzować się będą bardziej właściwym przygotowaniem do pełnienia zadań pasterskich [Kantor 2011, 22; Sztafrowski 1991, 63].

W ramach podejmowania refleksji nad zagadnieniem współpracy i autonomii wikariusza parafialnego w posługiwaniu duszpasterskim, wypada odwołać się także do soborowego dekretu o życiu i posłudze prezbiterów *Presbyterorum ordinis*[5]. Porusza on między innymi kwestie zależności pre-

[5] Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, Decretum de presbyterorum ministerio et vita *Presbyterorum ordinis* (7.12.1965), AAS 58 (1966), s. 991-1024;

zbiterów od biskupa oraz wzajemnych relacji między sobą. Każdy wikariusz parafialny, aby był ważnie ustanowiony musi posiadać święcenia prezbiteratu (por. kan. 546). Kwalifikacja ta – jak zauważa J. Krukowski – jest wymagana do ważności nominacji [Krukowski 2005a, 456]. Skoro wikariusz parafialny jest prezbiterem, również do niego powinny mieć zastosowanie sugestie pojawiające się w przywołanym dekrecie.

Prezbiter jest po pierwsze zależny od swojego biskupa diecezjalnego. Zależność tę Ojcowie Soboru tłumaczą w następujący sposób: „Prezbiterzy, mając przed oczyma pełnię sakramentu święceń, którą się cieszą biskupi, niech czczą w nich władzę Chrystusa, Najwyższego Pasterza. Niech zatem do swego biskupa przylgną szczerą miłością i posłuszeństwem. To kapłańskie posłuszeństwo, przepojone duchem współpracy, opiera się na samym uczestnictwie w posłudze biskupiej, a jest ono udzielane prezbiterom przez sakrament święceń i misję kanoniczną" (PO 7). Wskazania dotyczące szacunku, szczerej miłości i posłuszeństwa wobec biskupa wiążą się z kan. 273, w którym prawodawca nakłada na duchownych „szczególny obowiązek okazywania szacunku i posłuszeństwa papieżowi oraz własnemu ordynariuszowi" (kan. 273). Obowiązek posłuszeństwa ma swoje uzasadnienie teologiczne w posiadaniu przez papieża pełni sakramentu święceń oraz władzy Najwyższego Pasterza. Z kolei obowiązek szacunku i posłuszeństwa duchownych wobec biskupa diecezjalnego wynika z ich uczestnictwa w posłudze biskupiej, które to uczestnictwo jest udzielane prezbiterom przez sakrament święceń i misję kanoniczną. Należy zauważyć, że kanoniczny obowiązek szacunku i posłuszeństwa duchownych względem swojego ordynariusza ma swoje bezpośrednie źródło w więzi, jaka powstaje na mocy inkardynacji konkretnego duchownego do określonego Kościoła partykularnego (por. kan. 265) [Krukowski 2005b, 94; Suplewska 2013, 203].

Jednak zakres owego posłuszeństwa i dyspozycyjności jest ograniczony. Dotyczy świętej posługi oraz tego wszystkiego, co pozostaje w bezpośrednim z nią związku przedmiotowym. A zatem inne sprawy, jak życie osobiste, a nawet duchowe prezbiterów, nie wchodzą w zakres objęty kanonicznym posłuszeństwem duchownego. Stanowią przedmiot ich własnej intymności (por. kan. 220) i cieszą się zgodną z prawem autonomią [Rincón-Pérez 2011, 257; Krukowski 2005b, 94].

Zakres relacji prezbiterów wobec ich biskupa diecezjalnego został wyjaśniony w *Nocie* Papieskiej Rady ds. Tekstów Prawnych z 2004 r. Zgodnie

tekst polski w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekrety, deklaracje*, s. 478-508 [dalej cyt.: PO].

z wyrażonym w niej stanowiskiem, stosunku między biskupem diecezjalnym a jego prezbiterami, wynikającego z inkardynacji, nie można sprowadzić, czy to do relacji subordynacji hierarchicznej na wzór państwowego prawa publicznego, czy to do relacji między pracodawcą a pracobiorcą. Nie można też postrzegać go jako uogólnionego podporządkowania. Zależność prezbiterów od biskupa diecezjalnego należy ograniczyć do obszaru pełnienia posługi kapłańskiej i obowiązków wynikających ze statusu duchownego[6].

Podwaliny do takiego rozumienia relacji biskupa z prezbiterami dał Sobór Watykański II. Ojcowie soborowi zachęcali samych biskupów, aby – obok szacunku, szczerej miłości i posłuszeństwa, jakimi winni kierować się względem nich prezbiterzy – oni sami z kolei nie zapominali o tworzeniu z prezbiterami więzi wspólnotowych. Dlatego Sobór naucza, że z racji wspólnoty biskupa z prezbiterami w tym samym kapłaństwie i posłudze, biskupi mają uważać „prezbiterów za swoich braci i przyjaciół, a ich dobro zarówno materialne, jak przede wszystkim duchowe, niech im w miarę sił leży na sercu" (PO 7).

Wikariusz parafialny jest zależny także od proboszcza, ponieważ pod jego władzą sprawuje posługę duszpasterską w parafii (por. kan. 545 § 1). Właściwe relacje, które powinny zachodzić pomiędzy wikariuszem parafialnym a proboszczem można wyprowadzić również z *Presbyterorum ordinis*. Są w nim bowiem zawarte wskazania, w jaki sposób prezbiterzy powinni odnosić się do siebie wzajemnie. Przede wszystkim wszyscy prezbiterzy – z racji przyjętych święceń – „związani są ze sobą najgłębszym braterstwem sakramentalnym" (PO 8). Pełnią oni w diecezji różne funkcje, zajęci są różnymi obowiązkami, ale wykonują jedną posługę kapłańską wobec ludzi. Stąd też wezwani są do współpracy. W dekrecie pojawiła się zachęta, aby starsi wiekiem kapłani przyjmowali młodszych jak braci i wspomagali ich w pracy i trudzie posługiwania. Zaś młodzi kapłani poproszeni zostali, aby szanowali wiek i doświadczenie starszych oraz często zasięgali ich rady w sprawach duszpasterskich (PO 8) [Suplewska 2013, 203-204].

Powyższe zachęty można odnieść do kan. 275 § 1, w którym prawodawca wyraźnie zaznaczył, że wszyscy duchowni „winni być złączeni ze sobą węzłem braterstwa i modlitwy oraz współpracować między sobą, według przepisów prawa partykularnego". Braterstwo i współodpowiedzialność duchownych stanowią konieczny warunek w odniesieniu do efektywności

[6] Pontificio Consiglio per i Testi Legislativi, *Nota esplicativa* (12.02.2004), „Communicationes" 36 (2004), s. 33-38 [Hervada 2011, 257].

działań duszpasterskich [Hervada 2011, 257; Suplewska 2013, 204]. Należy zauważyć, że norma ta stanowi nowość w stosunku do KPK/17 i jest zachętą skierowaną do duchownych, aby w duchu braterstwa podejmowali współpracę opartą na sakramentalnej więzi jednoczącej ich z biskupem i między sobą [Krukowski 2005b, 96; Suplewska 2013, 204].

3. URZĄD WIKARIUSZA PARAFIALNEGO W KODEKSIE PRAWA KANONICZNEGO Z 1983 ROKU

Refleksja podjęta na Soborze Watykańskim II – jak zaznacza W. Góralski – sprawiła, że „urząd wikariusza parafialnego został dostrzeżony w szerszym kontekście miejsca i roli parafii w strukturze Kościoła partykularnego oraz jej zadań duszpasterskich, a także w perspektywie zadań pasterskich biskupa diecezjalnego" [Góralski 2013, 95]. Zarówno biskup diecezjalny, jak i proboszcz parafii zostali zachęceni, aby popatrzeć nieco inaczej – niż dotychczas – na posługę wikariusza parafialnego.

Z dekretu *Christus Dominus* wynika, że wikariusz parafialny, jako współpracownik proboszcza wkładający w swoją posługę znaczącą i czynną pomoc, zasługuje na to, aby pomiędzy nim a proboszczem miało miejsce bratnie współistnienie oraz kwitła wzajemna miłość i poważanie. Powinni oni wzajemnie wspierać się radą, pomocą i przykładem, gdyż razem roztaczają pasterską opiekę nad parafią (por. CD 30,3).

Ten – jak się wydaje – nowy model funkcji wikariusza parafialnego wobec urzędu proboszcza znalazł swoje umocowanie prawne w KPK/83. Już bowiem przepisy odnoszące się do parafii oraz jej duszpasterzy zostały ujęte w jednym rozdziale zatytułowanym: *Parafia, proboszczowie, wikariusze parafialni*. Wskazuje to na integralny związek wikariusza z proboszczem i wspólnotą parafialną. Samemu zaś urzędowi wikariusza parafialnego zostało poświęconych osiem kanonów (kan. 545-552) [Góralski 2013, 95-96].

Wprawdzie KPK/83 nie zawiera formalnej definicji wikariusza parafialnego, to jednak jej elementy można spotkać w poszczególnych kanonach [Kantor 2011, 28; Sztafrowski 1991, 66]. Najistotniejsze z nich zostaną opisane poniżej.

Wikariusz parafialny jest współpracownikiem proboszcza i uczestnikiem jego troski, który poprzez wspólną z proboszczem radę oraz gorliwość, ale pod jego władzą, wypełnia dzieło pasterskiej posługi (kan. 545 § 1). KPK/17 w odniesieniu do posługi duszpasterskiej w parafii akcento-

wał przede wszystkim rolę proboszcza. Tymczasem aktualne rozwiązanie prawne zakłada prawdziwy i liczący się udział wikariusza parafialnego. Oczywiście zasadą jest, że wikariusz pozostaje pod władzą proboszcza i w decyzjach dotyczących wypełniania posługi pasterskiej jest zależny od niego, jednak proboszcz powinien uświadomić sobie i właściwie wykorzystać potencjał duszpasterski, jaki posiada jego najbliższy współpracownik [Góralski 2013, 96; Kantor 2011, 28-29; Sztafrowski 1991, 66].

Uwzględniając kan. 545 § 2 należy zauważyć, że w obowiązującym prawie pominięto zupełnie konkretne przyczyny ustanowienia wikariusza i wynikające z tego poszczególne kategorie, które były jasno określone w KPK/17. Nie ma zatem aktualnie mowy o pięciu kategoriach wikariuszy: aktualnym, zarządcy, zastępcy, pomocniku i współpracowniku. Nie oznacza to jednak, że zakres tamtych czynności nie mieści się w posłudze wikariusza parafialnego. Mimo braku tego podziału, obecnie – w oparciu o analizowany kanon – można mianować wikariusza parafialnego, aby świadczył pomoc w wypełnianiu posługi parafialnej w odniesieniu do całej parafii (1), albo do określonej jej części (2), albo do określonego zespołu wiernych danej parafii (3). Można także ustanowić wikariusza do wypełniania oznaczonej posługi w kilku parafiach jednocześnie (4) [Góralski 2013, 97; Kantor 2011, 29-30; Krukowski 2005a, 457; Sztafrowski 1991, 67]. F. Coccopalmerio przyjmuje, że można tutaj mówić o czterech postaciach figur prawnych wikariusza parafialnego [Coccopalmerio 2000, 271-274; Góralski 2013, 97].

Zgodnie z kan. 546 KPK/83: „Aby ktoś mógł ważnie być mianowany wikariuszem, winien posiadać święcenia prezbiteratu". Wymóg ten jest konieczny do ważności nominacji, ponieważ ani diakon, ani osoba świecka nie mogą zostać ustanowieni wikariuszami parafialnymi [Góralski 2013, 96; Krukowski 2005a, 457]. Podczas prac Papieskiej Komisji ds. Rewizji Kodeksu Prawa Kanonicznego postulowano, aby ten kanon usunąć. Jest bowiem zbędny, a jego treść zawierała się pierwotnie w kanonie poprzedzającym. Jednak postanowiono go zachować, gdyż, jak argumentował C. Lara – sekretarz Komisji, istniały wcześniej tendencje, aby wikariuszami parafialnymi mianować diakonów[7].

[7] *Coetus studii «De sacra Hierarchia», Sessio XVIII*, (dd. 10-13 maii a. 1976 habita) „Communicationes" 25 (1993), nr 2, s. 211.

3.1. Kontrowersje wokół ustanowienia wikariusza parafialnego

W podejmowaniu refleksji nad urzędem wikariusza parafialnego wypada zatrzymać się na kontrowersjach związanych z jego mianowaniem. KPK/17 zakładał, że prawomocny w tej materii jest biskup diecezjalny, z zastrzeżeniem, że nominację powinno poprzedzić wysłuchanie proboszcza [Sztafrowski 1991, 61].

Obowiązujące prawo precyzuje to nieco inaczej. Mianowanie wikariusza parafialnego należy do biskupa diecezjalnego, który ma w tym zakresie pełną swobodę. Prawo nie przewiduje innych form wyznaczania kandydata na wikariusza parafialnego, takich jak prezentacja lub wybór przez określone gremium. Wyjątkiem jest prezentowanie na urząd w diecezji kandydata, który jest osobą zakonną. Osobę taką przedstawia kompetentny przełożony, natomiast nominacja pochodzi od biskupa diecezjalnego (kan. 547) [Góralski 2013, 98; Krukowski 2005a, 458].

Analizowany kan. 547 – zanim w takiej formie został umieszczony w Kodeksie – przeszedł swoją ewolucję. Projekt z 1977 r. przewidywał bezwarunkowe wysłuchanie proboszcza, gdy biskup diecezjalny zamierzał zamianować wikariusza parafialnego[8]. Podczas sesji przygotowującej schematy Kodeksu stwierdzono jednak, że nie jest wskazane nakazywać biskupowi wysłuchać proboszcza, ponieważ w niektórych przypadkach taka konsultacja byłaby niewskazana[9]. Ponadto wprawdzie proboszcz jest pasterzem własnym wspólnoty parafialnej, ale nie zawsze może być pełnoprawnym sędzią dla oceny właściwego wykonywania duszpasterstwa [Kantor 2011, 31]. Prawodawca uznał zatem za bardziej właściwą przyjąć formułę – jak ją określił E. Sztafrowski – samoobowiązku. Oznacza ona, że biskup diecezjalny, uwzględniając specyfikę i potrzeby swojej diecezji, powinien czuć się zobowiązany wysłuchać proboszcza wtedy, gdy według jego osobistej oceny będzie to pożyteczne [Kantor 2011, 34; Sztafrowski 1991, 69-70].

Oprócz zniesienia dawnej klauzuli *audito parocho* – jak zauważył W. Góralski – dołączono do KPK/83 nowość w postaci możliwości zwrócenia się biskupa diecezjalnego do dziekana i zapoznania się z jego opinią [Góralski 2013, 98]. Klauzula fakultatywna polegająca na zwróceniu się

---

[8] Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Recognoscendo, *Schema canonum Libri II De Populo Dei*, Typis Polyglottis Vaticanis 1977, s. 146.

[9] Opera Consultorum in recognoscendis schematibus canonum, *1: Schema «De Populo Dei» (Esame delle osservazioni fatte allo schema), Sessione VIII* (8-16 maggio 1980), „Communicationes" 13 (1981), nr 2, s. 295 [Adamczyk 2014, 12-13].

o opinię do proboszcza lub dziekana może być uznana przez biskupa diecezjalnego za pożyteczną, gdy będzie chciał on zdobyć wiedzę na temat kwalifikacji kandydata na urząd wikariusza parafialnego lub poznać bardziej szczegółowo konkretne potrzeby parafii [Adamczyk 2014, 13; Krukowski 2005a, 458].

Prawo ustanowienia wikariusza parafialnego nie przysługuje ani wikariuszowi generalnemu ani wikariuszowi biskupiemu. Do podjęcia przez nich tego aktu wymagane byłoby specjalne zlecenie (por. kan. 134 § 3). Natomiast ważnie mogą zamianować wikariusza parafialnego wszyscy, którzy w prawie są zrównani z biskupem diecezjalnym (por. kan. 381 § 2). Mógłby natomiast – na zasadzie analogii prawa w oparciu o kan. 525 i 552 – wikariusza parafialnego mianować administrator diecezji, ale tylko w dwóch przypadkach: gdy stolica biskupia wakuje lub gdy biskup ma przeszkody w działaniu od roku [Góralski 2013, 98; Kantor 2011, 33; Krukowski 2005a, 458; Krukowski 2011, 227-228; Sztafrowski 1991, 70].

3.2. Wikariusz parafialny w kontekście przedmiotowej współpracy i autonomii

Ogólny zakres obowiązków i uprawnień wikariusza parafialnego został zakreślony w kan. 548 § 1. Istnieją cztery źródła poznania tych obowiązków i uprawnień: przepisy prawa powszechnego, statuty diecezjalne, pismo nominacyjne, szczegółowiej zaś zlecenia proboszcza. Wymienione źródła – jak zauważył E. Sztafrowski – dadzą się ogólnie sprowadzić do dwóch kategorii: wynikających z prawa powszechnego oraz prawa partykularnego [Sztafrowski 1991, 71].

Statuty diecezjalne oraz treść dekretu nominacji i zadania szczegółowo powierzone wikariuszowi parafialnemu przez proboszcza precyzują właściwości tego urzędu, który ma być bez wątpienia komplementarny wobec urzędu proboszcza [Calvo 2011, 470].

Zakres obowiązków i uprawnień wynikających z prawa powszechnego został określony w kan. 548 § 2. Wynika z niego, że wikariusz z racji pełnienia swojego urzędu ma obowiązek wspomagać proboszcza w całej posłudze parafialnej, a także zastępować proboszcza, jeżeli sprawa tego wymaga. Należy tutaj zauważyć, że niniejszy przepis jest wyrazem dowartościowania urzędu wikariusza parafialnego w KPK/83 [Adamczyk 2014, 14]. Oprócz tego przytoczony przepis wskazuje na konieczność wykonywania wszystkich posług duszpasterskich, które zostaną wikariuszowi zlecone

przez proboszcza. E. Sztafrowski zaznacza, że jest to posługa nauczania, uświęcania i kierowania, a przede wszystkim nauczania i uświęcania [Sztafrowski 1991, 71-72]. Do tych posług zaliczają się nawet te, które są specjalnie powierzone proboszczowi (por. kan. 530). Wikariusz parafialny może je wykonywać przynajmniej za domniemaną zgodą proboszcza [Krukowski 2005a, 459]. Wyjątek stanowi oczywiście – wymienione w kan. 548 § 2 – sprawowanie Mszy świętej za parafian [Góralski 2013, 99; Krukowski 2011, 228].

Odnośnie do czynności specjalnie powierzonych proboszczowi należy zauważyć, że to proboszcz jest odpowiedzialny za ich wykonanie i z reguły na ich sprawowanie w parafii wymagana jest jego zgoda. Przepis ten – jak się wydaje – nie dotyczy jednak wikariuszy, ponieważ oni zostają ustanawiani właśnie po to, aby uczestniczyć w pasterskiej trosce proboszcza w posługiwaniu parafialnym [Sztafrowski 1991, 72]. Jako potwierdzenie tej tezy można przywołać czynność asystowania i błogosławienia małżeństw. Należy ona do tych, które są specjalnie powierzone proboszczowi i inni duchowni do ważnego sprawowania potrzebują jego delegacji. Wyjątkiem jest wikariusz parafialny, który wraz z pismem nominacyjnym biskupa diecezjalnego otrzymuje uprawnienia do asystowania i błogosławienia małżeństw wraz z prawem subdelegacji.

Obok czynności, w których wikariusz parafialny może wspomagać proboszcza, można mówić także o takich, z których jest wyraźnie wyjęty. E. Sztafrowski wskazuje, że wikariusz parafialny nie powinien podejmować decyzji dotyczących bezpośredniego zarządzania parafią, na przykład: odnoszących się do inwestycji parafialnych, czy zarządzania zbiórek pieniężnych. Może jednak i w tych sprawach otrzymać od proboszcza specjalne upoważnienie [Sztafrowski 1991, 72].

Na mocy kan. 548 § 2 wikariusz parafialny otrzymał także upoważnienie do zgodnego z prawem zastępowania proboszcza. Prawo powszechne przewiduje, że taka sytuacja zachodzi wówczas, gdy ma się do czynienia z nieobecnością krótką, czyli taką, kiedy proboszcz – po uprzednim powiadomieniu biskupa diecezjalnego – opuszcza parafię na okres ponadtygodniowy (por. kan. 533 § 2) oraz wtedy, gdy fizycznie jest obecny w parafii, jednak z powodu poważnej choroby lub innej poważnej przeszkody nie może podejmować jakichkolwiek czynności duszpasterskich [Góralski 2013, 100; Krukowski 2005a, 460; Krukowski 2011, 229; Sitarz 2013, 146-147; Sztafrowski 1991, 73]. E. Sztafrowski wspomina też o nieobecności proboszcza krótszej niż tydzień. Zaznacza, że wtedy nie ma on obowiązku po-

wiadamiać biskupa diecezjalnego. Powinien natomiast zabezpieczyć duszpasterską pieczę w parafii. Gdy tego nie regulują zarządzenia prawa partykularnego, opiekę duszpasterską nad parafią powinien przejąć wówczas wikariusz parafialny [Sztafrowski 1991, 74]. W przypadku dłuższej nieobecności proboszcza w parafii – przekraczającej miesiąc – lub przeszkody w jego funkcjonowaniu, wynikającej na przykład z choroby trwającej dłużej niż sześć miesięcy – jak zauważa J. Krukowski – wydaje się, że biskup diecezjalny, powinien mianować administratora parafii, który będzie działał po myśli kan. 539-540 [Krukowski 2005a, 460; Sztafrowski 1991, 73-74]. Prawodawca zaznacza przy tym, że biskup diecezjalny powinien wydać stosowne przepisy, aby w przypadku nieobecności proboszcza „zabezpieczyć pieczę duszpasterską w parafii przez kapłana wyposażonego w potrzebne uprawnienia" (kan. 533 § 3). Jeżeli biskup diecezjalny nie postanowił inaczej, oraz jeśli nie został ustanowiony administrator diecezji – zgodnie z kan. 541 § 1 – kierowanie parafią przejmuje tymczasowo wikariusz parafialny, a gdy jest ich kilku – najstarszy nominacją. Przejmuje on wówczas wszystkie obowiązki proboszcza, z wyjątkiem aplikowania Mszy świętej za parafian (por. kan. 549) [Góralski 2013, 99-100; Krukowski 2011, 229; Sitarz 2013, 146-147; Sztafrowski 1991, 73]. Wikariusz tymczasowo zarządzający parafią wykonuje swoje zadanie zgodnie z kan. 540 § 2, z którego wynika, że – zgodnie z zasadą *sede vacante nihil innovetur* – nie może podejmować czynności uszczuplających osobiste uprawnienia proboszcza oraz powodujących szkodę w dobrach parafialnych [Krukowski 2005a, 460; Sitarz 2013, 151; Sztafrowski 1991, 73-74].

Ostatnią istotną uwagę odnośnie do udziału wikariusza w posługiwaniu parafialnym prawodawca zawarł w kan. 548 § 3. W zawartej w nim normie wskazuje na konieczność zachowania jednolitości w kierowaniu parafią [Góralski 2013, 100]. Aby tę zasadę można było łatwo utrzymać, J. Adamczyk postuluje praktykowanie cotygodniowych spotkań w celu rozważenia bieżących zadań duszpasterskich. Daje to możliwość regularnego przedstawiania przez proboszcza zamierzonych lub podjętych poczynań pasterskich oraz zamierzonych i podjętych przez wikariusza projektów duszpasterskich. Taki postulat wydaje się być uzasadniony, gdyż – zgodnie z dyspozycją prawodawcy – wikariusz parafialny nie powinien podejmować inicjatyw duszpasterskich bez zgody proboszcza. Cała bowiem działalność duszpasterska ma być bezpośrednio lub pośrednio kierowana przez proboszcza [Adamczyk 2014, 15-16].

Odnośnie zaś do długości pełnienia posługi wikariusza w danej parafii należy zauważyć, że jest to inaczej postrzegane niż w przypadku proboszcza. Urząd proboszcza – jak stanowi prawodawca – powinien cieszyć się stałością i dlatego z zasady proboszcz ma być ustanawiany na czas nieokreślony (por. kan. 522). W przypadku wikariusza parafialnego jego posługa z natury jest krótsza, gdyż zanim zostanie mianowany proboszczem zakłada się, że powinien spełniać swoją funkcję w różnych parafiach, aby nabyć doświadczeń duszpasterskich. Jednak mimo tego wydaje się, że czas posługi wikariusza w konkretniej parafii nie powinien być zbyt krótki. Wskazane byłoby, aby miał on zapewniony odpowiednio długi czas na realizacją nie tylko doraźnych, ale i długofalowych obowiązków i inicjatyw [Adamczyk 2014, 16].

4. ZADANIA WIKARIUSZA PARAFIALNEGO NA PODSTAWIE PRAWA PARTYKULARNEGO

Zgodnie z kan. 548 § 1, źródłem poznania obowiązków i uprawnień są nie tylko przepisy prawa powszechnego, ale także statuty diecezjalne. Te drugie – jak wynika z przeprowadzonej kwerendy – konkretyzują zadania wikariusza parafialnego. Zawierają przepisy odpowiednio przystosowane do potrzeb określonego Kościoła partykularnego, do którego należy parafia, w jakiej wikariusz spełnia posługę duszpasterską [Adamczyk 2014, 15; Krukowski 2005a, 460].

Najważniejszym źródłem prawa partykularnego obowiązującego w diecezji – jak zauważają kanoniści – jest synod diecezjalny [Jakubiak 2009, 285]. Sprawowanie przez biskupa władzy ustawodawczej podczas synodu diecezjalnego stanowi wyraz jego troski o odnowę duszpasterską własnego Kościoła partykularnego i ożywienie życia religijno-moralnego wiernych [Góralski 2003, 35-37].

W instrukcji na temat pasterskiej posługi biskupów *Ecclesiae imago* wskazano, że biskup na synodzie diecezjalnym „wypełnia w sposób uroczysty urząd i posługę pasterzowania powierzonej sobie owczarni, dostosowując do lokalnych warunków przepisy i normy Kościoła powszechnego”[10]. Zatem owocem takiego synodu są także przepisy, które porządkują zasady

[10] Sacra Congregatio pro Episcopis, Directorium de pastorali ministerio *Ecclesiae imago* (22.02.1973), Typis Polyglottis Vaticanis 1973; tekst polski w: *Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł*, s. 403-516, nr 163.

wypełniania posługi duszpasterskiej w diecezji. Poniżej zostaną zaprezentowane postanowienia wybranych najnowszych synodów diecezjalnych, które traktują o zadaniach wikariuszy parafialnych w kontekście przedmiotowego zagadnienia.

Synod Archidiecezji Przemyskiej podkreślił, że „wikariusze parafialni pod braterską władzą proboszcza dzielą współodpowiedzialność za wspólnotę parafialną, do której są kierowani przez biskupa diecezjalnego”[11]. Zatem wikariusz parafialny, choć jest mianowany przez biskupa diecezjalnego, ma spełniać swoją posługę duszpasterską pod władzą proboszcza. Władza ta ma mieć charakter braterski, co zapewni utrzymanie właściwych relacji pomiędzy proboszczem a wikariuszem parafialnym. W dokumentach synodu podkreślona została współodpowiedzialność za parafię, którą wikariusz parafialny powinien dzielić z proboszczem. Podejmując to dzieło ma troszczyć się o wszystkie dziedziny życia parafialnego (stat. 205 § 2). Ma ponadto wnosić w posługę swój młodzieńczy entuzjazm oraz nowe pomysły duszpasterskie (stat. 205 § 3). W dokumentach synodalnych Archidiecezji Przemyskiej znalazło się także przypomnienie, że wikariusz parafialny wraz z pismem nominacyjnym biskupa diecezjalnego otrzymuje władzę delegowaną z prawem subdelegacji do asystowania przy zawieraniu małżeństw w obrębie parafii skierowania (stat. 206).

Podobne wskazania, które zawarł Synod Archidiecezji Przemyskiej, znalazły się również w aktach synodalnych IV Synodu Archidiecezji Warszawskiej. Prawodawca podkreślił kodeksowy przepis, że pasterzem własnym parafii jest proboszcz, który sprawuje swoją władzę pod zwierzchnictwem biskupa[12]. Nieco inaczej została zarysowana relacja proboszcza wobec wikariusza parafialnego. Wprawdzie powinien uważać go za swojego najbliższego i bezpośredniego współpracownika (stat. 69) oraz wprowadzać do współodpowiedzialności za duchowe formowanie parafian, jednak ma się do niego odnosić z ojcowską życzliwością (stat. 68), co niestety bardziej przypomina postanowienia KPK/17 niż wskazania Soboru Watykańskiego II. IV Synod Archidiecezji Warszawskiej przewiduje ponadto, aby wikariusz, czując się odpowiedzialny za całość życia religijnego w parafii, wykazywał się inicjatywą oraz poświęcał posłudze duszpasterskiej wszystkie swoje zdolności i umiejętności (stat. 71).

---

[11] *Synod Archidiecezji Przemyskiej (1995-2000). Statuty i aneksy*, Wydawnictwo Archidiecezji Przemyskiej, Przemyśl 2000, stat. 205 § 1.

[12] *IV Synod Archidiecezji Warszawskiej*, Wydawnictwo Archidiecezji Warszawskiej, Warszawa 2003, stat. 48.

Obowiązki i uprawnienia wikariusza parafialnego zostały usystematyzowane także w aktach Synodu Archidiecezji Białostockiej. Przypomniano w nich przepisy prawa powszechnego, z których wynika, że „wikariuszem parafialnym jest duchowny posiadający święcenia prezbiteratu, którego biskup diecezjalny skierował do parafii do współpracy z proboszczem w posłudze duszpasterskiej (por. kan. 545-547)”[13]. Oddzielnie zestawione zostały najpierw prawa, a następnie obowiązki wikariusza parafialnego, choć – na podstawie KPK/83 – kolejność powinna być odwrotna. Spośród wymienionych obowiązków wikariusza parafialnego zostały przywołane te, które znane są z prawa powszechnego, jak na przykład: wspomaganie proboszcza w duszpasterskiej posłudze, a także zastępowanie go, jeśli wymagają tego okoliczności. Prócz tego jednak na szczególną uwagę zasługują dwa obowiązki. Pierwszy dotyczy przejawiania żywej inicjatywy w programowaniu pracy duszpasterskiej i apostolskiej oraz właściwe wykonywanie powierzonych zadań, uzgodnionych uprzednio z proboszczem. Drugi zaś domaga się uznawania w osobie proboszcza współbrata w kapłaństwie, duchowego opiekuna, a także przełożonego, którego wikariusz parafialny powinien informować o przewidywanych akcjach duszpasterskich i dzielić się z nim osiągnięciami oraz trudnościami (nr 65). Odnośnie do uprawnień, które przynależą wikariuszowi parafialnemu zwrócono uwagę, że między innymi ma on prawo do traktowania go przez proboszcza z szacunkiem i godnością, jak przystało na współbrata w kapłaństwie i współduszpasterza w parafii oraz do przydzielenia mu określonych zajęć duszpasterskich i wprowadzenia we wszystkie dziedziny życia parafialnego, zwłaszcza prowadzenie kancelarii (nr 64).

W zagadnieniu współpracy i autonomii wikariusza parafialnego w posługiwaniu duszpasterskim na uwagę spośród dokumentów synodalnych zasługują również akta Synodu Archidiecezji Poznańskiej. W części statutowej przypomniano, że wikariusz parafialny jest najbliższym i bezpośrednim współpracownikiem proboszcza. Jego obowiązki i prawa określa prawo powszechne, partykularne i duszpasterskie polecenia proboszcza[14]. Wikariusz „jest współodpowiedzialny za życie religijne parafii i dlatego powinien poświęcać posłudze duszpasterskiej wszystkie swoje zdolności i umie-

[13] *I Synod Archidiecezji Białostockiej*, Kuria Metropolitalna Białostocka, Białystok 2000, nr 63.

[14] *Synod Archidiecezji Poznańskiej 2004-2008 zwołany i przeprowadzony przez Arcybiskupa Stanisława Gądeckiego*, t. II: *Statuty*, Wydawnictwo Święty Wojciech, Poznań 2008, stat. 118.

jętności. Winien wykazywać inicjatywę w programowaniu pracy duszpasterskiej i w duchu posłuszeństwa przyjmować ostateczne decyzje proboszcza" (stat. 121). Synod odniósł się także do częstotliwości przenoszenia wikariuszów, co wskazuje jednocześnie na czas sprawowania posługi w danej parafii. W przypadku neoprezbiterów są to dwa lata, w przypadku starszych wikariuszy – pięć lat. Ten przepis z kolei odpowiada postulowanemu przez wielu kanonistów konkretnie określonemu czasowi posługi, który ma sprzyjać właściwej realizacji zamierzonych przez wikariusza zadań duszpasterskich (stat. 130). Synod Archidiecezji Poznańskiej w części pt. *Status wikariusza parafialnego w Archidiecezji Poznańskiej* w interesujący sposób określił jego obowiązki i uprawnienia[15]. Podzielił także wikariuszy parafialnych na trzy grupy: neoprezbiterów, młodszych wikariuszy i starszych wikariuszy. Neoprezbiterzy – jako kapłani stawiający pierwsze kroki w posługiwaniu duszpasterskim – zostali zachęceni, aby uczynić wszystko, by stać się pasterzami. To znaczy, żeby przeszli z mentalności alumna do mentalności pasterza, który jest przewodnikiem wspólnoty. Mają przy tym wypracować w sobie właściwą relację jako duszpasterza wobec swojego biskupa diecezjalnego i proboszcza. Istotą tej relacji jest posłuszeństwo[16]. W odniesieniu do młodszych wikariuszy Synod nakazuje, aby nauczyli się, w kontekście posługi duszpasterskiej, budować wspólnotę z innymi pasterzami. Mają ponadto kształtować w sobie duchowe ojcostwo wobec wiernych (nr 60). Natomiast starszym wikariuszom poleca się, aby dojrzewając do tego, by wkrótce stać się przewodnikami wspólnoty, skutecznie przeciwstawili się kryzysom i trudnościom duchowym pojawiającym się na tym etapie kapłańskiego posługiwania (nr 69-70).

Zakres współpracy i autonomii w przedmiotowym zagadnieniu został określony również w postanowieniach III Synodu Archidiecezji Gnieźnieńskiej. Synod przypomniał, że wikariusz parafialny jest prawdziwym współpracownikiem proboszcza[17]. Komentując ten tekst J. Adamczyk podkreślił, że obecnie należy dążyć do systematycznego przekształcenia tradycyjnej roli wikariusza parafialnego jako wykonawcy doraźnych zadań zleconych

---

[15] Arcybiskup Metropolita Poznański Stanisław Gądecki, *Status wikariusza w Archidiecezji Poznańskiej* (5.04.2007), w: *Synod Archidiecezji Poznańskiej 2004-2008*, t. II, s. 332-336.

[16] *Synod Archidiecezji Poznańskiej 2004-2008 zwołany i przeprowadzony przez Arcybiskupa Stanisława Gądeckiego*, t. I: *Dokumenty*, Wydawnictwo Święty Wojciech, Poznań 2008, nr 40-41.

[17] *III Powojenny Synod Archidiecezji Gnieźnieńskiej z okazji Milenium jej powstania*, Prymasowskie Wydawnictwo Gaudentinum, Gniezno 2001, stat. 49.

mu przez proboszcza na rzecz rzeczywistego współdziałania w zgodności dążeń i zespoleniu wysiłków. Za tym przemawia po pierwsze złożona sytuacja pastoralna, która wymaga zastosowania nowych metod i środków duszpasterskich, a po drugie trzeba mieć świadomość wydłużającego się obecnie czasu stażu wikariuszowskiego. Obejmuje on niejednokrotnie jedną trzecią kapłańskiego życia. Wobec tego nie można pozwolić na zmarnotrawienie młodzieńczej inicjatywy i entuzjazmu, które drzemią w wikariuszu parafialnym. Z tej racji Synod uważa, że proboszcz parafii powinien raz w tygodniu spotykać się z wikariuszami w celu rozważenia bieżących zadań duszpasterskich. Stworzy to możliwość regularnego przedstawiania przez nich proboszczowi zamierzonych lub podjętych poczynań pasterskich [Adamczyk 2014, 14], umocni solidarną współpracę tych podmiotów i będzie wyrazem troski o „braterskie współżycie, poważanie i miłość" [Adamczyk 2014, 14].

ZAKOŃCZENIE

Urząd wikariusza parafialnego wyrósł na gruncie potrzeb duszpasterskich. Jego znaczna ewolucja przypadła na XII w., kiedy przyjęła się praktyka udzielania święceń bez przydzielenia określonego kościoła. Wówczas angażowanie wikariuszy w posługę duszpasterską w parafii pozostało całkowicie w rękach proboszczów. Mieli oni pełną swobodę w dobieraniu sobie kapłanów do pomocy w parafii. Następnie Sobór Trydencki usankcjonował tę praktykę. Nakazał, aby proboszczowie zadośćuczynili potrzebom parafii i w miarę możliwości angażowali również innych kapłanów w posługę duszpasterską. Tak postępujący rozwój urzędu wikariusza doprowadził do tego, że KPK/17 przewidywał pięć różnych kategorii wikariuszy parafialnych: aktualny, zarządca, zastępca, pomocnik, współpracownik [Góralski 2013, 103].

Obecne prawo – inspirowane Soborem Watykańskim II – odeszło od poprzednich pięciu kategorii, uznając wikariusza za autentycznego i najbliższego współpracownika proboszcza oraz uczestnika jego troski, który jest ustanowiony do tej posługi przez biskupa diecezjalnego, aby na zasadzie braterskiego współdziałania sprawował w parafii pod władzą proboszcza dzieło nie tylko o charakterze duszpasterskim, ale i pasterskim (por. kan. 545 § 1). Obowiązki i uprawnienia wikariusza parafialnego, prócz tych kodeksowych przyznających mu w określonych sytuacjach nawet prawo do

zastępowania proboszcza, zostały bardziej szczegółowo określone przez ustawodawstwo partykularne [Góralski 2013, 104].

Dla lepszego zrozumienia współpracy i autonomii wikariusza parafialnego w posługiwaniu duszpasterskim należy nie tylko odwołać się do przepisów kodeksowych, ale również posłużyć się postanowieniami synodów diecezjalnych, które uwzględniając specyfikę konkretnych parafii i diecezji, dookreśliły właściwe miejsce wikariusza parafialnego. Sprawuje on swoje posługiwanie z mandatu biskupa diecezjalnego, ale pod władzą proboszcza, z którym winien uzgadniać wszystkie plany i zamierzenia. Wikariusz parafialny pozostający aktualnie w relacji do proboszcza już nie jako syn–ojciec, ale jako jego współbrat w posługiwaniu parafialnym, otrzymał stosowną autonomię, która nie tylko pozwoli uczynić jego posługę bardziej owocną, ale i przygotowuje go do podjęcia w przyszłości samodzielnych zadań pasterskich [Sztafrowski 1991, 85].

BIBLIOGRAFIA

Źródła prawa powszechnego

Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; tekst polski w: Kodeks Prawa Kanonicznego, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Pallottinum, Poznań 1984.

Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus (27.05.1917), AAS 9 (1917), pars II, s. 1-593.

Congregazione per i Vescovi, Direttorio per il ministero pastorale dei vescovi Apostolorum successores (22.04.2004), Libreria Editrice Vaticana, Citta del Vaticano 2004; tekst polski w: Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł, red. i oprac. W. Kacprzyk, M. Sitarz, Wydawnictwo KUL, Lublin 2006, s. 517-711.

Pontificio Consiglio per i Testi Legislativi, Nota esplicativa (12.02.2004), „Communicationes" 36 (2004), s. 33-38.

Sacra Congregatio pro Episcopis, Directorium de pastorali ministerio Ecclesiae imago (22.02.1973), Typis Polyglottis Vaticanis 1973; tekst polski w: Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł, red. W. Kacprzyk, M. Sitarz, Wydawnictwo KUL, Lublin 2006, s. 403-516.

Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, Decretum de pastorali episcoporum munere in Ecclesia Christus Dominus (28.10.1965), AAS 58 (1966), s. 673-696; tekst polski w: Sobór Watykański II, Konstytucje, dekrety, deklaracje, Pallottinum, Poznań 2012, s. 236-258.

Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, Decretum de presbyterorum ministerio et vita Presbyterorum ordinis (7.12.1965), AAS 58 (1966),

s. 991-1024; tekst polski w: Sobór Watykański II, Konstytucje, dekrety, deklaracje, Pallottinum, Poznań 2012, s. 478-508.

Źródła prawa partykularnego

I Synod Archidiecezji Białostockiej, Kuria Metropolitalna Białostocka, Białystok 2000.

III Powojenny Synod Archidiecezji Gnieźnieńskiej z okazji Milenium jej powstania, Prymasowskie Wydawnictwo Gaudentinum, Gniezno 2001.

IV Synod Archidiecezji Warszawskiej, Wydawnictwo Archidiecezji Warszawskiej, Warszawa 2003.

Arcybiskup Metropolita Poznański Stanisław Gądecki, Status wikariusza w Archidiecezji Poznańskiej (5.04.2007), w: Synod Archidiecezji Poznańskiej 2004-2008 zwołany i przeprowadzony przez Arcybiskupa Stanisława Gądeckiego, t. II: Statuty, Wydawnictwo Święty Wojciech, Poznań, s. 332-336.

Synod Archidiecezji Poznańskiej 2004-2008 zwołany i przeprowadzony przez Arcybiskupa Stanisława Gądeckiego, t. I: Dokumenty, Wydawnictwo Święty Wojciech, Poznań 2008.

Synod Archidiecezji Poznańskiej 2004-2008 zwołany i przeprowadzony przez Arcybiskupa Stanisława Gądeckiego, t. II: Statuty, Wydawnictwo Święty Wojciech, Poznań 2008.

Synod Archidiecezji Przemyskiej (1995-2000). Statuty i aneksy, Wydawnictwo Archidiecezji Przemyskiej, Przemyśl 2000.

Schematy

Coetus studii «De sacra Hierarchia», Sessio XVIII, (dd. 10-13 maii a. 1976 habita), *Communicationes* 25 (1993), nr 2, s. 210-229.

Opera Consultorum in recognoscendis schematibus canonum, 1: Schema «De Populo Dei» (Esame delle osservazioni fatte allo schema), Sessione VIII (8-16 maggio 1980), *Communicationes* 13 (1981), nr 2, s. 271-324.

Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Recognoscendo, Schema canonum Libri II De Populo Dei, Typis Polyglottis Vaticanis 1977.

Literatura

Adamczyk, Jerzy. 2014. „Współpracownicy proboszcza w parafii w świetle przepisów prawnych." *Studia Prawnicze KUL* 59, nr 3:7-28.

Bender, Ludovicus. 1959. *De parochis et vicariis paroecialibus. Commentarius in canones 451-478*. Roma–New York–Tournai: Desclée.

Calvo, Juan. 2011. „Parafie, proboszczowie i wikariusze parafialni." W *Codex Iuris Canonici. Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz. Powszechne i partykularne ustawodawstwo Kościoła katolickiego. Podstawowe akty polskiego prawa wyznaniowego*. Edycja polska na podstawie wydania hiszpańskiego, red. Piotr Majer, 440-479. Kraków: Wolters Kluwer Polska.

Coccopalmerio, Francesco. 2000. *La parrocchia. Tra Concilio Vaticano II e Codice di Diritto Canonico*. Milano: Edizioni San Paolo.

Góralski, Wojciech. 2003. „Sprawowanie władzy ustawodawczej przez biskupów na synodach diecezjalnych w Polsce pod rządami KPK z 1983 r." *Prawo Kanoniczne* 46, nr 3-4:15-38.

Góralski, Wojciech. 2013. „Wikariusz parafialny – wczoraj i dziś." W *Parafia w prawie kanonicznym i prawie polskim*, red. Sławoj L. Głódź, Józef Krukowski, i Mirosław Sitarz, 77-104. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.

Hervada, Javier. 2011. „Święci szafarze, czyli duchowni." W *Codex Iuris Canonici. Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz. Powszechne i partykularne ustawodawstwo Kościoła katolickiego. Podstawowe akty polskiego prawa wyznaniowego*. Edycja polska na podstawie wydania hiszpańskiego, red. Piotr Majer, 199-274. Kraków: Wolters Kluwer Polska.

Jakubiak, Tomasz. 2009. „Aktualizacja instytucji synodu w Archidiecezji Warszawskiej." *Warszawskie Studia Teologiczne* 1:285-306.

Kantor, Robert. 2011. *Rola i zadania wikariusza parafialnego. Studium kanoniczno-pastoralne*. Tarnów: Biblos.

Krukowski, Józef. 2005a. „Parafie, proboszczowie i wikariusze parafialni." W *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*. T. II/1: *Księga II. Lud Boży. Część I. Wierni chrześcijanie. Część II. Ustrój hierarchiczny Kościoła*, red. Józef Krukowski, 409-478. Poznań: Pallottinum.

Krukowski, Józef. 2005b. „Święci szafarze, czyli duchowni." W *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*. T. II/1: *Księga II. Lud Boży. Część I. Wierni chrześcijanie. Część II. Ustrój hierarchiczny Kościoła*, red. Józef Krukowski, 54-117. Poznań: Pallottinum.

Krukowski, Józef. 2011. *Prawo administracyjne w Kościele*. Warszawa: Wydawnictwo UKSW.

Sitarz, Mirosław. 2013. „Zarządzanie parafią w sytuacjach nadzwyczajnych." W *Parafia w prawie kanonicznym i prawie polskim*, red. Sławoj L. Głódź, Józef Krukowski, i Mirosław Sitarz, 133-154. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.

Suplewska, Katarzyna. 2013. „Posługa prezbiterów w dekrecie soborowym Presbyterorum ordinis oraz w Kodeksie Prawa Kanonicznego." W *Sobór Watykański II jako źródło Kodeksu Prawa Kanonicznego. Materiały z Konferencji Doktorantów zorganizowanej na Wydziale Prawa Kanonicznego UKSW w dniu 12 czerwca 2013 roku*, red. Marek Saj, 193-208. Warszawa: Wydawnictwo Scriptum.

Szczepański, Maciej. 2013. „Dekret „Christus Dominus" i jego wpływ na Kodeks Prawa Kanonicznego." W *Sobór Watykański II jako źródło Kodeksu Prawa Kanonicznego. Materiały z Konferencji Doktorantów zorganizowanej na Wydziale Prawa Kanonicznego UKSW w dniu 12 czerwca 2013 roku*, red. Marek Saj, 129-143. Warszawa: Wydawnictwo Scriptum.

Sztafrowski, Edward. 1985. *Podręcznik prawa kanonicznego*. T. 2. Warszawa: Akademia Teologii Katolickiej.

Sztafrowski, Edward. 1991. „Wikariusze parafialni w prawie kodeksowym." *Prawo Kanoniczne* 34, nr 1-2:55-85.

Urząd wikariusza parafialnego.
Współpraca i autonomia w posługiwaniu duszpasterskim

Streszczenie

Urząd wikariusza parafialnego, który przeszedł długą ewolucję w Kościele, nie może być postrzegany jako wykonywanie doraźnych zadań zleconych przez proboszcza. Posługa wikariusza parafialnego nie jest też określana, jak w Kodeksie z 1917 roku, za pomocą pięciu różnych kategorii: wikariusz aktualny, zarządca, zastępca, pomocnik, współpracownik. Obecne prawo – inspirowane Soborem Watykańskim II – uznaje natomiast wikariusza za autentycznego współpracownika proboszcza i uczestnika jego troski, który jest ustanowiony do tej posługi przez biskupa diecezjalnego, aby – na zasadzie braterskiego współdziałania – sprawował pod władzą proboszcza dzieło nie tylko o charakterze duszpasterskim, ale i pasterskim (por. kan. 545 § 1 KPK/83). Obowiązki i uprawnienia wikariusza parafialnego, oprócz tych kodeksowych przyznających mu w określonych sytuacjach nawet uprawnienia do zastępowania proboszcza, zostały bardziej szczegółowo określone przez prawo partykularne. Dla lepszego zrozumienia zależności pomiędzy współpracą i autonomią wikariusza parafialnego w posługiwaniu duszpasterskim należy posłużyć się postanowieniami synodów diecezjalnych, które uwzględniając specyfikę konkretnych parafii i diecezji, określiły właściwe miejsce wikariusza parafialnego. Sprawuje on swoje posługiwanie z mandatu biskupa diecezjalnego, ale pod władzą proboszcza, z którym winien uzgadniać wszystkie plany i zamierzenia. Jako współbrat proboszcza w trosce o parafię, otrzymał on stosowną autonomię, która nie tylko pozwoli uczynić jego posługę bardziej owocną, ale i przygotowuje go do podjęcia w przyszłości samodzielnych zadań pasterskich.

Słowa kluczowe: prawo kanoniczne, prawo administracyjne, lud Boży, hierarchiczny ustrój Kościoła, wikariusz parafialny, synody diecezjalne

Parochial Vicar.
Co-operation and Autonomy in the Pastoral Work

Summary

The parochial vicar office, which has undergone a long evolution in the Church, cannot be regarded as performing *ad hoc* tasks assigned by the parish priest. The ministry of parochial vicar is also not determined, as in the 1917 Code, using five different categories: the current vicar, the administrator, the substitute, the assistant, or the associate. The current law – inspired by the Second Vatican Council – considers the vicar to be an authentic associate pastor and participant in his care, who is organized for this service by the diocesan bishop, – on the principle of fraternal cooperation – to hold under the authority of the pastor, the work not only of a priestly nature, but pastoral (cf. can. 545 § 1 CPC). The duties and powers of a parochial vicar, except those of the Code conferring on him in certain situations even the power to replace the pastor, have been more specifically defined by the particular law. For a better understanding of the relationship between the cooperation and autonomy of the parochial vicar in the pastoral ministry it is highly advisable to use the provisions of the diocesan synods, which, having taken into consideration the specificity of certain parishes and dio-

ceses, have identified the right place for the parochial vicar. He exercises his ministry with the mandate of the diocesan bishop, but under the authority of the pastor, with whom he should agree all plans and intentions. As a confrere of the pastor in the care of the parish, he has received the appropriate autonomy, which will not only make his ministry more fruitful, but will prepare him for future independent pastoral work.

Key words: canon law, administrative law, people of God, hierarchical structure of the Church, parochial vicar, diocesan synods

Information about Author: REV. MARCIN KOŁODZIEJ, PH.D. – Faculty of Canon Law at the Pontifical University of John Paul II in Cracow, al. Brücknera 20-22, 51-411 Wrocław, Poland; e-mail: marcin.k81@wp.pl